

VII HANZOS ERDVĖS MIESTŲ ARCHEOLOGIJOS KOLOKVIUMAS LIUBEKE

2008 m. lapkričio 10–13 dienomis puikiai tokio pobūdžio renginiams pritaikytoje Baltijos akademijoje (*Ostsee-Akademie*), esančioje Liubeko miesto dalyje Travemiundėje, įvyko septintasis miesto archeologijos kolokviumas (*Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum VII*). Jis organizuojamas Hanzos miesto Liubeko savivaldybės Archeologijos ir paveldosaugos padalinio (*Bereich Archäologie und Denkmalpflege der Hansestadt Lübeck*), finansiškai renginį parėmė ir vienas jo iniciatorių bei organizatorių prof. dr. Manfredas Glėzeris (*Manfred Gläser*). Paskutiniojo, šeštojo, kolokviumo, skirto prabangos ir gyvenimo būdai (*luxus & lifestyle*) viduramžių ir naujųjų laikų mieste aptarimui Lietuvos atstovai nedalyvavo, tuo tarpu septintajame kolokviume dalyvavo prof. habil. dr. Vladas Žulkus ir Linas Girlevičius.

Nuo 1996 m. kas antrus metus vykstančio kolokviumo tema 2008 m. – viduramžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų miestų įtvirtinimai. Renginys vyko 4 dienas, jo metu perskaityta maždaug 60 pranešimų. Kolokviumo pabaigoje vyko jo rezultatų aptarimas, diskusija. Informacijos apie įvairiuose Europos miestuose buvusius ar iki šiol išlikusius senovės įtvirtinimus šio renginio metu buvo pateikta tikrai labai daug. Daugelis pranešimų buvo puikiai iliustruoti. Pranešėjai – tyrinėjimams vadovaujantys archeologai, taip pat aukštųjų mokyklų profesoriai, dėstytojai, muziejuose, paveldosaugos institucijose dirbantys specialistai iš keturiolikos Europos valstybių. Nemaža dalis septintojo kolokviumo dalyvių šiame renginyje dalyvavo jau ne pirmą kartą.

Būtų sudėtinga net ir glaustai apžvelgti visus kolokviumo metu perskaitytus pranešimus. Bet tai ir nėra būtina – renginio metu perskaitytų pranešimų pagrindu paruošti straipsniai vokiečių arba anglų kalbomis yra publikuojami tęstiniame leidinyje *„Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum“*, kurio septintasis leidinys turėtų pasirodyti 2009 m. Kolokviume aptartas platus spektras gynybinių įtvirtinimų tyrimų nuo Romos Imperijos kolonijų mūrinių gynybinių sienų, ankstyvųjų viduramžių (Vakarų ir Vidurio Europos samprata) pilių, valdovų rezidencijų, protomiestus ir ankstyvuosius miestus supusių pylimų iki bastioninių įtvirtinimų. Dalis iš aptartųjų įtvirtinimų skirtinguose „Hanzos erdvės“ miestuose ryškiai skyrėsi įvairiais laiko tarpsniais savo parametrais – sunku net sugretinti, tarkim, kolokviume pristatytuosius Rygos ir Kiolno miestų įtvirtinimus XV a. arba bastioninius įtvirtinimus, jų sudėtingas sistemas XVII a. Nyderlanduose su netaisyklingais to paties laikotarpio pylimais Danijos pietinių salų miestuose. Pranešimuose daug dėmesio skirta nevienalyčio Europos regiono miestų įtvirtinimų raidai. Akcentuota, kad tobulėjančios karybos požiūriu kokybiškai nauji įtvirtinimai statyti senųjų įtvirtinimų vietose – gynybai panaudotos Romos laikų gynybinės sienos, anksčiau pylimų vietose statytos miestų gynybinės sienos, ir kita. Atsekamas gynybinių tradicijų konkrečiose miestų dalyse tęstinumas. Į tai reikėtų atsižvelgti siekiant lokalizuoti, rekonstruoti ankstyvuosius įtvirtinimus (pylimus su grioviais?) Vilniaus žemutinės pilies teritorijoje, detaliau tiriant tokio pobūdžio įtvirtinimus kitose Vilniaus dalyse. Šios anotacijos autoriui, kolokviume pristačiusiam savo požiūrį apie Vilniaus miesto įtvirtinimų raidą, vienas dalyvavimo renginyje tikslų buvo galimų analogijų, naujausios lyginamosios medžiagos

apie gynybinius įtvirtinimus, gynybos organizavimą kituose Europos miestuose paieška. Galima konstatuoti, kad analogijų įvairiems Vilniaus gynybinio paveldo objektams, jų raidos palyginimui regiono miestuose yra nemažai. Detaliau jų aptarti neverta, nes, kaip jau minėta, kolokviumo medžiaga publikuojama.

Diskusijoje, apibendrinusioje kolokviumo rezultatus konstatuota, kad bene daugiausia medžiagos viduramžių ir naujųjų laikų „Hanzos erdvės“ miestų gynybiniam įtvirtinimams suteikia archeologijos tyrinėjimai. Didelė ir istorinės, ikonografinės medžiagos, taikomųjų architektūros (jos istorijos) tyrinėjimų reikšmė siekiant rekonstruoti senovės gynybinius įtvirtinimus, atsekti jų raidą. Nors buvo išsakyta nuomonė, kad dalį šios problematikos aspektų turėtų nagrinėti ne archeologai, o istorikai, vis dėlto sutarta, kad svarbiausia yra glaudus bendradarbiavimas. Tiek archeologai, tiek istorikai tiria tuos pačius objektus, naudojami tais pačiais šaltiniais. Į būtinybę vykdyti kompleksinius tyrinėjimus svarbu atsižvelgti tyrinėjant Vilniaus, taip pat kitų Lietuvos miestų plėtrą, atskirus, tarp jų ir gynybinio paveldo, objektus.

Diskusijoje išskirti gynybinių įtvirtinimų statybos raidos aspektai. Vienas iš svarbiausių įtvirtinimų statybą, jų raidą miestuose nulėmusių veiksnių – pačių miestų raida, plėtra. Ši tema nagrinėta beveik visuose pranešimuose. Nepamirštas ir ekonominis aspektas – pinigų stygius Skandinavijos kraštuose viduramžiais ribojo gynybinių įtvirtinimų statybą. Paminėta ir ankstyvųjų pramonės objektų reikšmė visaverčiam gynybinių sistemų funkcionavimui – atkreiptas dėmesys į vėjo malūnų reikšmę Nyderlandų įtvirtinimams. Nagrinėtas praktinis konstruktyvus aspektas – kodėl buvo pastatytas vienas ar kitas objektas, kas buvo laikoma įtvirtinimu? Atkreiptas dėmesys ir į socialinį aspektą – manoma, kad kai kurie įtvirtini-

mai (miesto sienos, vartų bokštai) atliko ne tik gynybinę funkciją, bet buvo ir miesto prestižo reikalas. Mat dažnokai įtvirtinimai neatliko savo tiesioginės paskirties: kovose jie buvo panaudojami gana retai, o tai dar labiau paryškina jų reprezentatyvią funkciją. Taip pat apžvelgtas politinis aspektas – paminėta valdovo valdžios reikšmė miestų įtvirtinimų statybai.

Kolokviumo rezultatų aptarime atkreiptas dėmesys, kad dar mažai tyrinėti laikini įtvirtinimai (lauko fortifikacijos objektai). Olandijos archeologai apgailestavo, kad 2000–2008 m. renovacinės urbanistinės plėtros metu šios šalies miestuose sunaikinta nemažai ispanų valdymo laikotarpiu pastatytų įtvirtinimų liekanų. Konstatuota, kad būtina įtvirtinimus pristatyti visuomenei, tai ypač svarbu ir paveldosaugos požiūriu. Į kolokviume išskirtus aspektus svarbu būtų atsižvelgti atliekant gynybinio paveldo tyrimus, interpretuojant tyrimų metu fiksuotus faktus, rekonstruojant gynybines sistemas Lietuvos miestuose.

Be įtempto, gal kartais kiek rutiniško kolokviumo darbo, renginio organizatoriai dalyviams pasiūlė turiningą kultūrinę programą. Jau pirmąją renginio dieną netoliese esančio Ivendorfo kaimelio užėjo vyko kolokviumo dalyvių kėglių varžybos – Baltijos jūros komanda prieš Šiaurės jūros komandą. Jas, kaip ir dera, laimėjo „baltai“. Trečiąją renginio dieną organizuota išvyka į Liubeką, pastatą, kur įsikūrę vietos archeologai ir Vokietijos socialdemokratų partijos veikėjo Vilio Branto (*Willy Brandt*) muziejus. Baigiamasis kolokviumo akordas – uždarymas – vyko Liubeke, rekonstruotoje XV a. karavelėje „*Lisa von Lübeck*“. Uždarymo apogėjumi tapo improvizuotas šalių dalyvių atstovų vokalinis pasirodymas. Tokia smagia gaida, betarpiškai bendraujant kolokviumo dalyviams, šis dalykine prasme ypač naudingas renginys buvo baigtas.

Linas GIRLEVIČIUS